

Fagocytóza

Fagocytóza je schopnost buněk pohlcovat cizorodé částice, mikroby či poškozené buňky.^[1] Fagocytózy jsou schopné buňky podílející se na nespecifické imunitě organismu – antigen prezentující buňky, monocyty, z kterých se vyvíjejí jednotlivé druhy makrofágů (Kupfferovy buňky, histiocyty, mikroglie a další), a bílé krvinky (neutrofilní leukocyty, eozinofilní leukocyty). Tyto buňky jsou schopné diapedézy a přechodu do poškozené tkáně, kde vytvářejí panožky a pohlcují nechtěné částice a buňky.

Obecný základ

Buňky

Buňky primárně určené k fagocytóze označujeme pojmem **profesionální fagocyty**. Patří mezi ně neutrofil, eozinofil, monocyty → makrofágy. Tvoří základ buněčné nespecifické imunity a hrají ústřední roli v zánětlivé reakci.

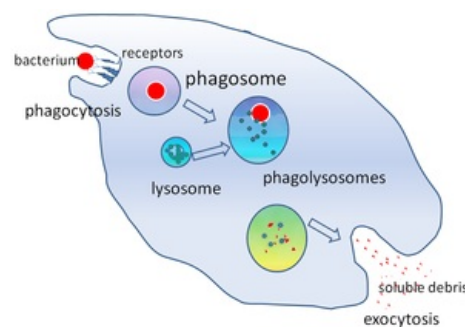
- **Neutrofil** však neexprimují MHC II. třídy, nemohou tedy prezentovat antigen složkám specifické imunity a nepatří tedy mezi APC – antigen prezentující buňky. Mají však význam v obraně proti extracelulárním bakteriím.
- **Makrofágy** jsou specializované na „uklizení“ pozůstatků vlastních buněk zahynulých apoptózou. Uplatňují se tedy hlavně v obraně proti intracelulárním bakteriím.

Rychlostní rozdíl v zásahu je ten, že granulocyty konají hned a makrofágy až po aktivaci signály, například: (cytokiny T-lymfocytů, interferon- γ , TNF). Neutrofil žije krátce (6–12 hod), makrofágy dlouho v různých stádiích – v oběhu nebo ve tkáních. Frakce cirkulujících neutrofilů odpovídá frakci neutrofilů adherentních na stěnu cévy. Z celkového množství neutrofilů je asi jen 7% periferních a zbytek najdeme v kostní dřeni, kde mohou být postupně vyplavovány dle potřeby organismu. Poměr cirkulujících a dřeňových neutrofilů je měněn vlivem zánětlivých cytokinů a bakteriálních produktů.

Mechanismus průchodu do poškozené tkáně

Fagocyt se zachytí na povrchu endotelových buněk zanícených tkání díky adhezivním molekulám, které jsou exprimovány pod vlivem zánětlivých cytokinů → prostoupí do tkáně (**diapedéza** = extravazace) → aktivní pohyb do místa poškození. Pohyb je řízen chemotakticky, látkami uvolňovanými v místě zánětu.

- **1. fáze:** při extravazaci/diapedéze se uplatňují interakce mezi adhezivními proteiny endotelií (selektiny) a sacharidovými strukturami na povrchu neutrofilů = **rolling**; reverzibilní adhezivní interakce; zpomaluje pohyb neutrofilů.
- **2. fáze:** vazba povrchových adhezivních molekul neutrofilů (leukocytární integriny) na povrchový glykoprotein endotelových buněk (ICAM-1, CD54); monocyty a eozinofily přilnou na endotelie (VCAM-1) prostřednictvím β 1-integrinů.
- **3. fáze:** po pevném zachycení se fagocyty protáhnou mezi endotelovými buňkami, opustí cévu → do tkáně.

Fagocytóza

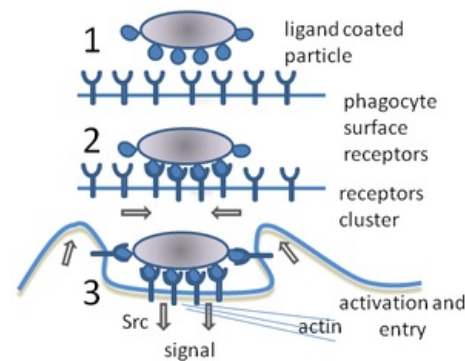

Schéma fagocytózy

Chemotaktické faktory

Fagocyty směřují do místa zánětu podle chemotaktického gradientu.

- hlavní chemotaktické látky pro **neutrofil**: cytokin (chemokin), interleukin-8 (IL-8),
- pro monocyty, **eozinofil**: MIP-1 α , MIP-1 β , MCP-1, RANTES,
- **společné**: C3a, C5a, leukotrien B4 (LTB₄), PAF, fMLP (formylmetionylleucinfenylalanin; peptid z bakteriálních proteinů).

Pro všechny tyto látky jsou na povrchu fagocytů příslušné receptory; stimulace receptorů způsobí chemotaxi a následně aktivaci fagocytózy.

Fagocyty se ve tkáni aktivně pohybují směrem k místu zánětu (secernují hydrolytické enzymy → štěpí složky mezibuněčné hmoty). Tento posun nastává pomocí reverzibilních adhezivních interakcí – systém kontraktálních vláken (aktin, tubulin). Neutrofil, co splnil úkol, brzy hynou a pozůstatky jsou odstraňovány dalšími fagocytárními buňkami (makrofágy). Odumřelé neutrofil vytvoří **hnis**. Makrofágy fagocytózu několikrát opakují.

Rozpoznávací mechanismy fagocytů

Fagocyty rozpoznávají struktury na povrchu mikroorganismu, ale ne na vlastních poškozených buňkách. Mezi tyto rozpoznávací struktury patří například: lipopolysacharidy, teichoové kyseliny (u všech G⁺ i G⁻ bakterií), manany (u kvasinek).

Neimunologická fagocytóza

Interakce mezi povrchovými lektiny (proteiny vážící sacharidy) fagocytů a sacharidy (v mikrobiálních glykoproteinech a polysacharidech).

- **Manózoový receptor** rozeznává D-manózu.
- **Galaktózoový receptor** rozeznává galaktosylové zbytky na povrchu senescentních erytrocytů. Bakteriální lipopolysacharidy váže CD14 i jiné.
- **Scavengerové receptory** rozeznávají polyanionické struktury (kys. teichoové, negativně nabitě fosfolipidy na apoptotických buňkách).

Opsonizace

Spolupůsobení protilátek, komplementu, sérových proteinů.

 Podrobnější informace naleznete na stránce Opsonizace.

Fc-receptory

Protilátky navázané na mikroorganismus rozeznány.

Aktivace komplementu na povrchu mikroorganismů

Usazování fragmentů komplementových proteinů (zejména C3). Rozeznávány komplement. receptory.

Protilátky a fragmenty komplementu působí jako **opsoniny** – označují částici jako cizorodou. Působí tak i *lektin* *vázající manózu* (MBL), *fibronektin*, *fibrinogen*, CRP, amyloid P,....

Imunologická fagocytóza

Indukována pomocí Fc-receptorů a komplementových receptorů.

Proteiny akutní fáze

Produkovány játry vlivem zánětlivých cytokinů: MBL, fibronektin, fibrinogen, CRP, sérový amyloid P.

 Podrobnější informace naleznete na stránce Proteiny akutní fáze.

Proces fagocytózy

Fagocyt nejdříve kontaktuje malou částí svého povrchu cizorodou částici prostřednictvím svých receptorů. Postupně ji obchvacuje svými pseudopodiemi až je částice nakonec zcela obklopena povrchovou membránou fagocytu – uzavřena do nově vzniklé vakuoly = **fagosom**. Proces závisí na intracelulárním přeskupení kontraktilních proteinů. Fáze fagocytózy:

1. **aktivní pohyb fagocytů**,
2. **adherence** (přilnutí),
3. **ingesce** (pohlcení),
4. **intracelulární degradace** (závěrečná fáze).

Likvidace pohlceného organismu

Během vytváření fagosomu a hlavně po ukončení jeho fúze s lyzosomy (azurofilní granula), které obsahují hodně baktericidních látek (defensiny), hydrolytických enzymů (kathepsiny, lysozym) v pH 4–5,...

- napadají a ničí pohlcené mikroorganismy = baktericidní systémy nezávislé na O₂,
- interakce Fc-receptorů, komplementových receptorů + opsonizované částice → rychlá aktivace NADPH-oxidázy → katalyzuje reakci NADPH + O₂ → NADP⁺ + superoxidový radikál,
- vzniká z něj dalšími reakcemi singletový kyslík, peroxid vodíku, hydroxylový radikál = **reaktivní kyslíkové intermediáty** (ROI) → velmi reaktivní, oxidační; narušují strukturu mikroorganismu, ničí aktivitu enzymů, poškozují DNA,
- H₂O₂ reaguje s Cl⁻ (katalyzováno myeloperoxidázou) → baktericidní chlornanové anionty,
- respirační (oxidační) vzplanutí: děje zahájeny aktivací NADPH-oxidázy; výrazná spotřeba kyslíku,
- **NO** – mikrobicidní prostředek fagocytů. NO-syntáza; aktivace NO-syntázy v makrofázích vlivem cytokinů z TH1 (IFN-γ, TNF) – účinný v pohlcování **intracelulárních patogenů**,
- **NADPH - oxidázový systém** účinný v ničení pohlcených **extracelulárních patogenů**,
- baktericidní látky se mohou někdy uvolňovat i do okolních tkání a poškozovat je.

Sekreční produkty fagocytů

Během fagocytózy **neutrofil** odumírá (vzniká hnis), přesto secernuje řadu cytokinů působících na ostatní buňky. Je producentem **vazodilatačních látek**, a tak napomáhá imunitnímu systému způsobením otoku, zarudnutím, zvýšením teploty, zlepšením prokrvení tkáně, ...

- **Monocyty/makrofágy** produkují cytokiny: IL-1α, IL-1β, IL-3, TNF, IL-6, IL-8, IL-12, GM-CSF. Neutrofily produkují méně cytokinů, ale je jich více v místě zánětu. Zprostředkují systémovou odpověď na zánět (IL-1, IL-6, TNF), amplifikují zánětlivou reakci (IL-8), regulují hematopoezu: IL-3, GM-CSF, regulují diferenciaci T-lymfocytů: IL-12, produkty metabolismu kyseliny arachidonové: prostaglandiny, prostacykliny, leukotrieny, tromboxany.
- Fagocyty jsou důležitým zdrojem lokální produkce složek komplementu (C3).
- **Eozinofily** produkují IL-5, MIP-1α, TGF-α, TGF-β.

Odkazy

Související články

- Diapedéza
- Makrofágy
- Neutrofilní granulocyty
- Nespecifická imunita

Reference

1. ŠVÍGLEROVÁ, Jitka. *Fagocytóza* [online]. Poslední revize 2009-02-18, [cit. 2011-01-02]. <<http://wiki.lfp-studium.cz/index.php?title=Fagocyt%C3%B3za&oldid=137>>.

Použitá literatura

- HOŘEJŠÍ, Václav a Jiřina BARTŮŇKOVÁ. *Základy imunologie*. 3. vydání. Praha : Triton, 2008. 280 s. ISBN 80-7254-686-4.